

KUĆA I MAŠINA

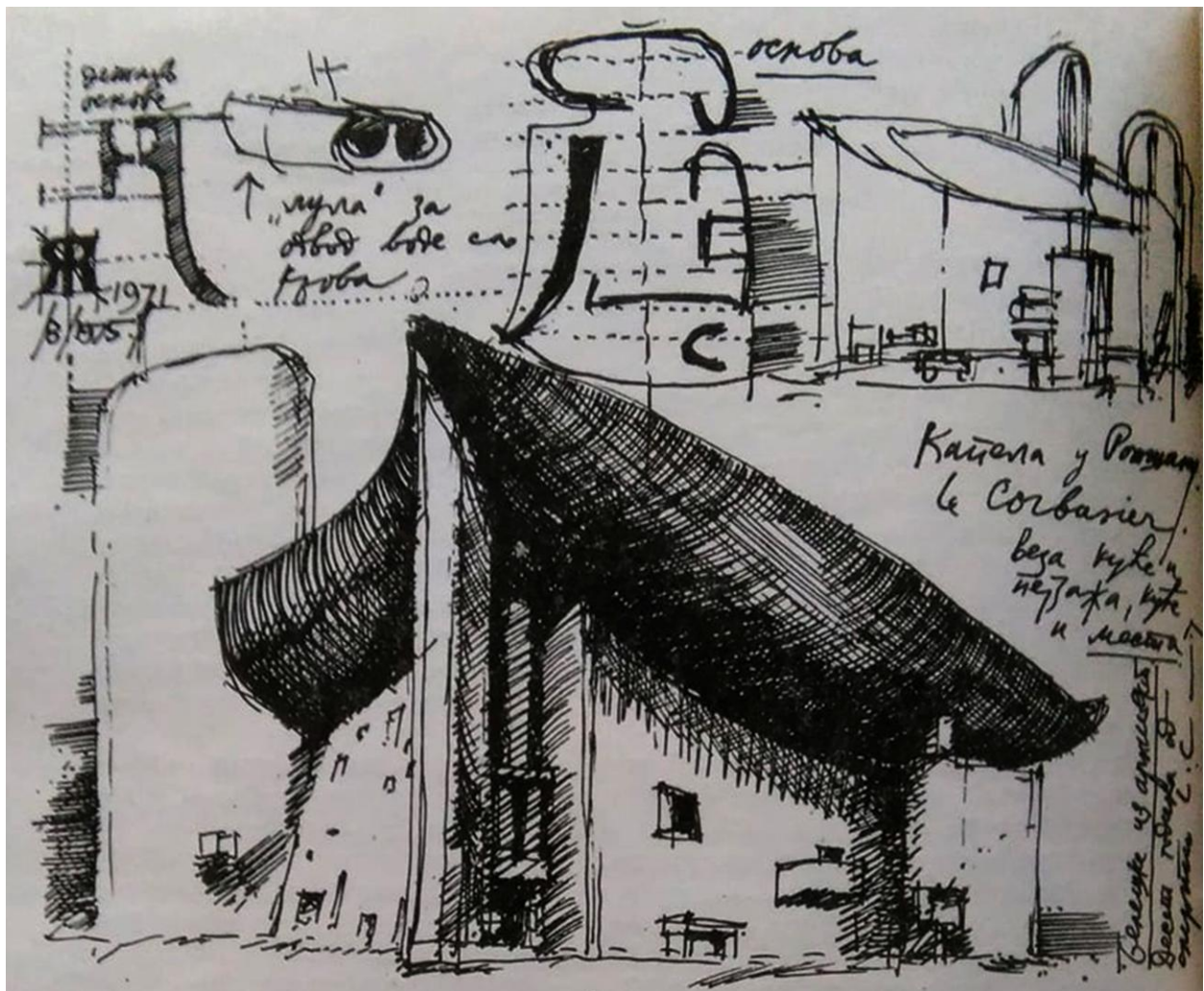
Ovaj tekst posvećen je desetogodišnjici nastanka Le Korbizijea koji je, kao i svaki istinski stvaralac, ostavio za sobom više pitanja negoli odgovora: odgovore svako treba da traži svojim okom i svoji svojim vremenom.

Kad je Pjer Frankstel napisao da je gospodin Le Korbizije čovek o kome se nikad neće moći reći dovoljno dobrog, niti dovoljno zla, precizno je ukazao na činjenicu da je „tumačenje“ graditeljskih principa, urbanističkih ideja i arhitekture ovog velikog Francuza iz Švajcarske predmet neprekidnih nespornosti i uočljivih razlika. Čas je to neumerno veličanje, čas potpuna negacija. Kao što je i ranije bio jednovremeno smatran za „trojanskog konja boljševizma“ i isto tako za pobornika jedne reakcionarne arhitekture – Le Korbizije je i danas jednima mitsko ime, genije veka, drugima idealistički socijalni reformator koji je tim više bio deo sistema što ga je kritikovao, i dok je veliki američki arhitekta F. L. Rajt iz tako svima dobro poznatih pobuda na pitanje šta misli o Le Korbizijeu odgovorio da ne zna ko je to, mlađi engleski arhitekti P. i A. Smitsoni pošteno izjavljuju da bezmalo svaku svoju novu, originalnu neimarsku ideju po pravilu nađu već nagoveštenu ili učinjenu u sabranim tomovima Le Korbizijea.

„Neobrađeni beton“ (koji mnogi u nas nazivaju „natur beton“ slično „natur šnicla“ ili „brit beton“ slično francuskom „beton brut“ – oboje nekorektno) Le Korbizije je vratio u arhitekturu kao suštinsko, etičko pitanje primene prirodnog, skromnog, racionalnog materijala u građenju kuća. Posledice su poznate – negde neobrađeni beton temeljno izražava duh epohe, češće je hladna gomila osivljenog kamena. U tome nema, čini mi se niti krivice niti zasluge niti betona niti Le Korbizijea.

„Brisoleji“, doslovce „suncelomitelji“, njegovi fasadni elementi, čas pokretni, čas fiksni, nastali kao precizan odgovor na klimatski izazov južnoameričkog podneblja pošli su zatim svetom najčešće kao ukrasni delovi fasade, tuđi prvobitnom smislu i logici.

Težnja Le Korbizijea ka svođenju oblika na njihovu osnovnu geometrijsku potku, zalaganje za „primarne geometrijske forme“, strogost graditeljskog izraza i „purizam“ pretvorili su se u drastično osiromašenje prostornih veza. Tamo gde veliki majstor definiše arhitekturu kao odnose, „znalačku i korektnu igru masa na svetlosti“ pojavljuju se stereotipne „kockice“ ređane u nedogled i po istom šablonu.

KORBIZIJE I DUH MESTA

Crkva, kapela, mesto na uzvišenju na kojem se Le Korbizije obratio prirodi, okolini, vidicima na sva četiri horizonta od Ronšana ka bregovima planina Jure i Vogeza, ponovo je tih ranih pedesetih godina potvrdila moć velikog graditelja da uvek ponovo stvara nove principe kada jednom stane pred nov zadatak i kuću. >>Strogi racionalista<< i ljubitelj >>klasifikacija<<, >>čovjek čvrstih principa<< jedne navodno hladne i geometrizirane arhitekture kao da je izvajao jedan komad tla. Simbolična, plastična, živa i u svetlo odevena kapela Ronšan možda je drugačija od mogih zgrada Le Korbizijea, ali je nepodeljeno vredan doprinos sada već razbuktalim borbama protiv modernog dogmatizma. Duh mesta je osnovni princip ove građevine, treba li drugih principa?

Principi u arhitekturi, među kojima i njegovih najpre pet, u suštini na desetine, nisu linije vodilje, sredstva rada, nego ih uzimaju za recept. Pošto njegova ronšanska kuća nema slobodno prizemlje, niti horizontalne trake prozora, pravilan geometrijski i kubičan oblik, niti „vrt na krovu“

brega, okrenuta okolini i prirodi sveta – Le Korbizijeu su rekli da je izneverio svoje sopstvene postavke.

Njegovo zalaganje za „sistematizaciju, klasifikaciju, podele i sredećenost“ prostora i prostornih odnosa, izdvajanje gradskih delova u jasno izražene i vidljivo strukturisane funkcionalne grupe, izvitalo je iz njegove prirode, ali mnogo više iz suprotstavljanja stihiji industrijskog grada, gomilanju nespojivih jedinica i procesa kakvi su mogli biti ili jesu i danas automobil i dečji put do škole, zagađenje vode i ribolov, popodneveni odmor i fudbalski teren pod prozorom kuće itd. „Logična podela“ funkcija pretvorila se u „apsolutnu podelu“, izolovane blokove, odvajanje rada od svega drugog – grad je osiromašen.

Težnja Le Korbizijea ka socijalnoj pravdi nije, razumljivo, mogla prevazići okvire utopijskog egalitarizma, ali to još uvek nije dokaz da je hteo svakome sreću, makar i na silu. Njegova čuvena rečenica „Arhitektura ili revolucija“ dovoljno govori o idealizaciji uloge arhitekture u društvenom tkivu, o okretanju reda stvari, ali jednovremeno ukazuje na stvarni značaj prostora i sredine za dostojanstvo u vrednosti naše egzistencije. Taj će značaj tek rasti, tek osvojiti.

I najzad, među drugim sloganima, rečenicama, temama, idejama, postavkama Le Korbizijea, koje su izazvale i izazivaju i sada toliko komešanja, još stoji u punom sjaju i dvosmislenostima tih samo pet reči nabijenih mnogim značenjima: „Kuća je mašina za stanovanje“.

Zar je zaista „kuća mašina za stanovanje“? Onda je i ljudsko biće mašina za život, život mašina za rad i proizvodnju. Mašina dobija božanske odlike. Njene su sile naši gospodari, ali neko je išak posednik mašine, njen vlasnik. U tom bi tumačenju zaista „gospodin Le Korbizije“ verno služivo „vlasnicima mašina“...

Nije nikada >> to << bio smisao Korbizijeove misli. Mašinu je Le Korbizije pozivao u arhitekturu u >> sferi proizvodnje <<, standardizacije, racionalnosti i ekonomičnih rešenja, brzine montaže, mogućnosti zamene. „Isti je duh stvorio Partenon i avion – duh selekcije uzvikuje „Korbi“. Ako je i moglo biti reči o mašini u „sferi upotrebe, korišćenje prostora i kuće“, onda je to bilo jedino u težnji da se naglasi funkcionalnost, besprekorna veza čoveka i životnih procesa na jednoj i arhitekture na drugoj strani.

Ima arhitektura u našem vremenu i jednu posebnu ulogu, skoro misiju, ako ta reč posle toliko „misionara“ ima isti ili ima uopšte smisla. Arhitektura je u stanju, ona je čak na položaju da uporno, neumoljivo, rekao bih sa strašću priređuje mašinu čoveku. Kad god joj to ne pođe za rukom – izneverila je sebe.

Kuća i mašina mogu, moraju zajedno, ali samo ako svako ostane na svome mestu – kuća sa ljudima, mašina među sredstva.